

Van de redactie...

Het is alweer bijna 2016 en het akkoord dat deze maand in Parijs is gesloten is van historische betekenis - door sommigen weliswaar als te weinig ambitieus omschreven maar door de meesten toch als een belangrijke stap voorwaarts gezien in de richting van een 'low carbon future'. In deze nieuwsbrief vindt u een kort verslag van de uitkomsten van de COP21 in Parijs. Verder was de VTB betrokken bij de organisatie van een erg succesvol seminar in de serie 'Are we on the Right Track', dat ditmaal uitgebreid inging op de rol van bossen in klimaat en hydrologie. Lees meer hierover verderop in dit nummer.

Het bestuur ontving recentelijk een brief van VTB-lid Leffert Oldenkamp waarin hij zijn zorgen uitte over berichtgeving omtrent de gevolgen van opwekking van energie uit vaste biomassa voor het klimaat. Een actueel thema, nu zojuist de Klimaat-top in Parijs is afgesloten. In reactie op deze brief heeft de redactie hem via enkele vragen de mogelijkheid geboden zijn punten aan de VTB-leden te verduidelijken. Dit om een goede discussie hierover aan te moedigen.

De vaste column wordt vanaf deze keer door wisselende personen geschreven. Dit keer is dat de broer van VTB voorzitter Caspar Verwer. Hij is schrijver van beroep en wilde graag de column voor dit nummer verzorgen. Wilt u ook een column aanleveren dan kunt u altijd contact opnemen met de nieuwsbriefcommissie.

Uiteraard wensen we u naast veel leesplezier ook een gezellige kerst en een heel voorspoedig 2016 toe!

COP21 Parijs

Twee weken zijn de onderhandelaars van 200 landen in Parijs in de weer geweest. En niet zonder resultaat. Er ligt inmiddels een bindende overeenkomst waarin staat dat de opwarming van de aarde moet worden beperkt tot hoogstens 2°C, maar dat moet worden gestreefd naar 1,5°C. Volgens het akkoord moeten de tweede helft van deze eeuw de uitstoot en opname van broeikasgassen in balans zijn. Rijke landen gaan de armere ontwikkelingslanden helpen bij het behalen van hun doelstellingen. Daarvoor stellen ze jaarlijks 100 miljard dollar ter beschikking als klimaatfinanciering, en dat bedrag zal nog verder gaan oplopen over de jaren. De overeenkomst gaat per 1 januari 2020 in en de voortgang wordt elke vijf jaar geëvalueerd.

President Obama noemde de overeenkomst de beste kans die we hebben om de enige aarde die er is te redden. Ook 's werelds grootste vervuiler China ondersteunt de overeenkomst. Maar niet iedereen is tevreden. Activisten zeggen dat de overeenkomst niet ver genoeg gaat. Ook president Obama en de Chinese onderhandelaar Xie Zhenhua vinden de overeenkomst niet perfect. De rijke landen hadden eigenlijk met meer geld over de brug moeten komen voor klimaatfinanciering aan ontwikkelingslanden. Daarbij komt dat de reductiedoelen die individuele landen hebben gesteld niet bindend zijn. Alleen het rapporteren van de voortgang op die doelen is verplicht.

"Rijke landen stellen jaarlijks 100 miljard dollar ter beschikking als klimaatfinanciering"

Interessant is dat in de 31 pagina's van het akkoord meermaals het grote belang van bossen voor ons klimaat wordt benadrukt. Het document roept landen op om 'sinks' en 'reservoirs' van broeikasgassen te beschermen en te versterken. Daarbij gaat het om bossen en andere ecosystemen zoals wetlands en oceanen die CO₂ opnemen en vastleggen. Het expliciet opnemen van bossen in deze overeenkomst werd unaniem goedgekeurd door 195 landen - en dat is historisch aangezien bossen geen onderdeel uitmaakten van het Kyoto Protocol.

Naast het beschermen van 'sinks' en 'reservoirs' staat in het akkoord te lezen dat landen worden aangemoedigd om emissies door ontbossing en bosdegradatie te reduceren (REDD+) en het duurzaam beheer en behoud van bossen te versterken. Bij de opening van de COP op 30 november, zegden Noorwegen, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk al 5 miljard dollar toe voor REDD+ financiering tot aan 2020. Gebaseerd op de hoeveelheid bos die daarmee wordt beschermd kunnen ze hiermee een gedeelte van hun emissies compenseren. Aangezien tropische bossen zo'n 25% van de wereldwijde koolstofvoorraad bezitten en tevens zo'n 96% van alle boomsoorten, lijkt het duidelijk dat REDD+ en ander beleid tot herstel en behoud van bossen een cruciaal onderdeel moeten gaan uitmaken om de doelstelling van 1,5°C te bereiken. Naast het vermelden van het belang van bossen wijst de inleiding tot de overeenkomst ook op het belang van mensenrechten, inclusief de rechten van inheemse volkeren, en op het belang van het waarborgen van de integriteit van ecosystemen. ■ Caspar Verwer

Column: Hoge bomen

Door: Kamiel Choi

*T*ben me de eer ten deel viel, op deze plek een column te schrijven, dacht ik da's een fluitje van een cent. Zo'n ding is in een handomdraai neergepend. Tropische bossen? Ik schrijf hier onder een dicht bladerdak dat net genoeg licht doorlaat om de veelzijdige flora en fauna op de bosgrond te bereiken. Er zit een kikker op een komma geduldig te wachten op zijn prooi, terwijl boven hem nevelslierten langzaam langs de enorme stammen bewegen. In de verte stroomt gestaag de rivier, waarin nog niet zolang geleden dolfijnen hebben gezwommen, op weg naar een witregel, een waterval. Om de alinea's plant ik een mangrovewoud om ze te beschermen tegen de oprukkende vloed. Een groep groenvleugelara's vliegt op tussen de derde alinea. In het midden staat een Ceiba pentandra die hoog boven de kronendak uitsteekt. Het is een machtige boom en in zijn kruin

zit een harpijarend die uitkijkt over deze nieuwsbrief.

Ondertussen hebben de politieke hoge bomen een paar drukke vergaderweken bij COP21 achter de rug. Borneo staat in brand en in Parijs schudt men elkaar de hand. Er is een groot mijnongeluk in Brazilië, in Peking is de noodtoestand uitgeroepen omdat de smog zeventien keer erger is dan toegestaan. Er is vastgesteld dat veel tropische boomsoorten nu officieel bedreigd zijn. Parijzenaren, die om veiligheidsredenen (!) niet mogen protesteren plaatsen hun schoenen op de pleinen en maken menselijke kettingen. Ik was er niet bij in Parijs. Wat kan ik doen? Ik ben maar een eenvoudige schrijvende activist. Graag was ik ook een hoge boom geweest, want hoge bomen vangen veel wind. En iedere windbreker draagt bij aan de stabilisatie van een microklimaat. Als broer van de voorzitter van de illustere Vereniging

voor Tropische Bossen ben ik natuurlijk ook geen kleine jongen. Onze eigen boomhoogte zit net onder de kruin. Oftewel: we hebben met al ons enthousiast met elkaar praten meer invloed dan we denken.

Daarom maak ik me sterk voor de kracht van verbeelding. Onze cultuur lijkt soms collectieve verbeeldingskracht te ontberen. Misschien vluchten de mensen daarom in overloze materiële consumptie of het oppotten van vermogen. Verbeelding is bevrijdend. Wanneer we na de eerste alinea van deze column even onze ogen sluiten bevinden we ons in een van de nog resterende stukken tropisch regenwoud. Wanneer onze politici tijdens de klimaatonderhandelingen de ogen openen voor de lange termijn, bevinden we ons op weg naar een leefbare wereld bij de volgende eeuwwisseling met meer, mooiere, en complexere ecosystemen dan in 2015.

Klimaat, bos en water

Verslag Right Track seminar

Er is veel bekend over de link tussen klimaat, water en bossen, maar veel ook niet. Op het 'Are we on the Right Track' seminar van 12 november werd het publiek geprikkeld door wetenschappelijke inzichten over deze onderwerpen en alle vragen die er nog liggen.

Bossen en neerslag

In het eerste deel van het seminar ging Huub Savenije van TU Delft in op het effect van bossen en landgebruik op regenvalpatronen wereldwijd. Terwijl neerslag in sommige delen van de wereld vrijwel geheel gegenereerd wordt door verdamping uit zee is zo'n 40% van de wereldwijde neerslag afkomstig van op het land 'gerecycled vocht'. Grote gebieden in China, de Sahel en het gebied ten zuiden van de Amazone zijn zelfs voor 70% afhankelijk van vocht dat van land afkomstig is door verdamping en transpiratie van planten. Behoorlijk complexe materie, waarbij bewegende patronen op wereldkaarten werden getoond, die veel vragen oproepen over de relaties tussen bossen en landgebruik op één plek en de effecten daarvan in andere regio's of zelfs continenten.

Douglas Sheil van de Norwegian University of Life Sciences zoomde in op meer lokaal niveau om te kijken wat de rol is van bossen op bijvoorbeeld droogte, zoals recentelijk

in het Amazonegebied. Sheil gaf aan dat er een verband is gevonden tussen het verlies aan bosareaal en meer onbetrouwbare en grillige neerslagpatronen. Een andere interessante observatie was dat regenval over het algemeen afneemt naarmate je vanaf de kust verder landinwaarts gaat, behalve bij gebieden die volledig begroeid zijn met bos. Sheil stelde dat de rol van biologische processen onderschat wordt in klimaatmodellen. "Wind wordt niet alleen bepaald door verschil in temperatuur. Gebieden met veel verdamping veroorzaken lage druk en dat trekt lucht (wind) aan."

Bossen en water

"40% van wereldwijde neerslag is afkomstig van verdamping en transpiratie op het land"

Sampurno Bruijnzeel besprak in zijn presentatie de rol van bossen en bomen op het ontstaan van overstromingen en droogtes. Terwijl vaak wordt aangenomen dat bosaanplant goed is voor waterbeschikbaarheid en het voorkomen van overstromingen, blijkt die relatie ook complex. Bruijnzeel liet zien dat aangeplant bos vaak veel water verbruikt voor de groei en dat sommige rivieren opdroogden nadat graslanden werden herbeboest. Er is echter ook bewijs dat goed beheerde vegetatie op gedegradeerde bodems infiltratie van water kan

bevorderen, dat weer wijst op een positieve rol van bosaanplant. De presentatie riep vragen op bij het publiek, zoals de vraag hoe bostype en hydrologie samenhangen en wat voor rol inheemse soorten hierin spelen. Sampurno gaf aan dat er op dat gebied nog veel te onderzoeken valt. Maar 'het is een misvatting dat inheemse soorten hydrologisch gezien altijd de beste keuze zijn'.

Zijn we op de goede weg?

Na de prikkelende presentaties met de laatste wetenschappelijk inzichten ging het in het panel vooral over de beleidskeuzes die we op basis van de (beperkte) informatie kunnen en moeten maken. Weten we genoeg om voortgang te maken en aanbevelingen te doen? Dát bossen een belangrijke rol spelen in klimaat en hydrologie was duidelijk. Hóe is nog steeds onderwerp van debat. Het belang van een dialoog tussen wetenschappers en beleidsmakers werd echter wederom onderstreept. ■ Charlotte Floors

Energie uit biomassa

Interview met Leffert Oldenkamp

De redactie van de VTB Nieuwsbrief heeft naar aanleiding van een open brief die Leffert Oldenkamp aan de VTB en de KNBV heeft gestuurd hem gevraagd zijn visie in deze nieuwsbrief nogmaals kort duidelijk te maken. Dit om discussie hierover te bevorderen. Een relevante discussie omdat het Parijse onderhandelingsresultaat direct van in-

vloed is op de kernpunten van Leffert, en dus op de mogelijkheden en onmogelijkheden van het bestaande bosareaal.

Beste Leffert, je hebt op 24 oktober jl. de VTB en de KNBV een open brief geschreven ten aanzien van de onjuiste berichtgeving over het gebruik van biomassa. Heeft de VTB zelf ook aan die onjuiste berichtgeving meegedaan?

Verschillende leden van de VTB hebben in meer of mindere mate in door mij genoemde gremia bijgedragen aan onjuiste c.q. onvolledige informatie.

Er is een verontrustend beeld ontstaan over wat 'duurzaam bosbeheer' inhoudt. Sommige activiteiten zijn met steun van de VTB georganiseerd en het bestuur dient erover te waken dat berichtgeving over bossen vakmatig correct is.

Wat is je belangrijkste bezwaar over het inzetten van biomassa als energiebron?

Ten eerste: voor een kWh opgewekte elektriciteit wordt met aardgas 400 - 600, met steenkool 900 - 1100 en met biomassa 1000 - 1300 gram CO₂ uitgestoten. Die CO₂ moleculen voegen zich bij de CO₂ die al in overmaat aanwezig is (door voortdurende uitwisseling met vegetatie en organisch materiaal, vulkanische activiteit, fossiele brandstoffen, bosbranden...). Die huidige overmaat kan al niet worden vastgelegd door bossen en andere gewassen. Wanneer op gas gestookte centrales worden omgebouwd voor biomassa komt er tenminste 2x zo veel CO₂ in de lucht. Bijstook in steenkool centrales levert per saldo ook meer uitstoot.

Ten tweede: de extra CO₂ die vanwege de biomassa-

plannen zal vrij komen, kan (op den duur) slechts worden vastgelegd als er extra hout groeit. Daarvoor is goed groeiend, opgaand bos nodig. Maar de oppervlakte opgaand bos neemt wereldwijd (ook in Nederland) sterk af, terwijl de gemiddelde aanwas in m³ hout per ha per jaar daalt (zie bosinventarisaties). Vergelijk dat met een pensioenregeling, waarvan het kapitaal wordt verjubeld en de rente wordt verlaagd.

Waarom moeten volgens jou aanwas en bosoppervlakte toenemen?

Ik constateer dat veel bosbouwers ten onrechte veronderstellen dat met het oogsten van biomassa de bijgroei al is gegarandeerd, zodat CO₂ weer wordt opgeslagen. Soms zal op het niveau van vak en afdeling wel een positief effect van dunning op de groei merkbaar zijn, maar de lopende aanwas duidt voor de meeste bosgebieden desondanks onder de gemiddelde aanwas (meer oud bos, meer dood hout, te weinig verjonging, overmatige begrazing, omvorming bos..). Dat is al funest voor de vastlegging van de bestaande CO₂ overmaat, laat staan als we nog meer CO₂ toevoegen. Daarvoor is te weinig, goed beheerd opgaand bos beschikbaar.

"Veel bosbouwers veronderstellen ten onrechte dat biomassa oogst leidt tot meer bijgroei" *Leffert Oldenkamp*

Hoe kun je stellen dat nieuwe biomassa-bossen niet klimaatneutraal zijn en toch (duurzame) energie leveren?

Biomassa verstoffen is per definitie niet klimaat neutraal. Het verbranden van biomassa is – uit klimaat overwegingen – geen duurzame actie. Door gas te verstoffen in plaats van biomassa wordt het opslagprobleem in bossen kleiner. Door uit hout vervaardigde producten een lang leven te gunnen wordt het probleem ook kleiner.

Hoe ziet de ideale energiemix voor ons land eruit?

De bestaande opties (zon, wind, warmte uit ondergrond, getijden etc.) bieden te weinig. Te vreezen valt dat eerst

Colofon

Adres VTB: postbus 124, 6700 AC, Wageningen; **Website:** www.tropischebossen.nl;
Email: vereniging@tropischebossen.nl; **Redactie:** Caspar Verwer, Paul Zambon, Henk Lette, Charlotte Floors, Quirine Hakkaart; Simone van Santen de Hoog; **Ontwerp/opmaak:** Caspar Verwer, Saskia Grootemaat; **Email redactie:** vtbnieuwsbrief@tropischebossen.nl

De Vereniging Tropische Bossen heeft tot doel het creëren en onderhouden van een professioneel netwerk en het instellen van een dynamisch en effectief platform voor het verzamelen, kanaliseren en uitdragen van kennis en informatie over tropische bossen. Dit wil de vereniging bereiken door het stimuleren en faciliteren van contacten tussen mensen die vanuit verschillende achtergronden en posities geïnteresseerd zijn in duurzaam en maatschappelijk verantwoord beheer van tropische bossen.

fossiele brandstoffen moeten opraken en bossen moeten zijn verstookt aler er een ideale energiemix komt.

Wat hebben we gemist in bovenstaande vragen en wat moet de VTB doen ?

- De VTB en de KNBV moeten het volgende stimuleren:
- Zorgen dat het subsidiebeleid van EU en overheid niet langer wordt gericht op verbranden van biomassa, maar op het aanleggen van opgaand bos en op het stimuleren van permanente hoge houtaanwas.
 - Zorgen dat het omvormen, c.q. vernielen van bossen wordt teruggedraaid.
 - Zorgen dat in de criteria voor duurzaam bosbeheer wordt opgenomen dat de lopende aanwas voor langere tijd een stijgende lijn vertoont.
 - Zorgen dat breed bekend wordt dat biomassa geen 'groene energiebron' is maar bosinstandhouding bedreigt.

Als laatste opmerking kan ik – nu de klimaat-top in Parijs zojuist is afgesloten - nog melden dat tijdens die conferentie een rapport van de Global Forest Coalition werd gepresenteerd onder de titel 'Biomyths'. Hierin komt naar voren dat biomassa niet 'klimaatneutraal' is. In de slotverklaring van de conferentie blijft onduidelijk in welke mate biomassa nog als hernieuwbare brandstof mag worden beschouwd. Het gevaar blijft bestaan dat er te veel bos voor wordt opgeofferd, terwijl door biomassa het CO₂ probleem wordt verergerd. Er is bovendien een overschatting van de betekenis van de huidige bossen als 'sink' voor CO₂.

Leffert, hartelijk dank voor deze verduidelijkingen. We hopen dat de discussie hierover nog lang niet beëindigd zal zijn.

■ Henk Lette

Wie, Wat, Waar...

► **Tropical Forest Career Night** met als thema 'ondernemen in de tropen': dinsdag 19 januari. Wageningen. Informatie over lokatie, tijd en inhoud volgt via de VTB-listserver.

► **ALV Vereniging Tropische Bossen** – Op 18 februari 2016 vindt vanaf 16.00u bij houthandel van Dam in Bunnik (Stationsweg 12) de jaarlijkse ALV plaats. Het programma is opgedeeld in een inhoudelijk en een huishoudelijk gedeelte.

Voor een kleine maaltijd tussendoor wordt gezorgd.

Het gedetailleerde programma en de uitnodiging volgen nog via de website en via de VTB-listserver.